

Azurmendiren Arizmendiarieta: kooperatibak, herriak adin-txikikokeriatik ateratzeko

Ekai Txapartegi Zumeta

UPV/EHUko Filosofia Saileko irakaslea

Artikulu honen ideia nagusia da Joxe Azurmendik Jose Maria Arizmendiarietaren irakurketa ‘abertzalea’ egiten duela, baina modu jakin batean.¹ Arizmendiarietak pertsonaren/komunitatearen emantzipazioaz hitz egiten du, bere buruaren kargu egiten den pertsonaz/komunitateaz. Zehazki, pertsona/komunitatea adin-txikikokeriatik atera beharraz hausnartzen du. Eta, horretarako, ibilbide horretan, ondorio gisa, enpresa-eredu jakin bat bultzatzen du, kooperatibismoa. Azurmendik, baina, ‘komunitatea’ Euskal Herri moduan ulertzen du, modu nazionalean. Komunitate ‘naturala’ Azurmendirentzat euskal komunitatea delako, ez Arrasate, edo lantegia, ez bada oso lokala den ideiarene bat adierazteko. Hortik dator, nire ustez, Azurmendiren interesa Arizmendiarietaren pentsamendu eta praktika kooperatiboarekiko, irakurketa abertzalea eginez Azurmendik kooperatibak Euskal Herria adin-txikikokeriatik ateratzen laguntzeko praktika-komunitate gisa ikusten dituela.

***El hombre cooperativo* liburua**

Azurmendiren obran *El hombre cooperativo* liburua (1984) anomalia da. Nagusiki, gaztelaniaz idatzi zuelako. Beste liburu edo artikulurik ez zaio ezagutzen euskara ez den beste hizkuntzaren batean. Horrekin salbuespena egin zuen.

Baita ere, anomalia da mandatua izan zelako. Laboral Kutxak eskatu zion Azurmendiri Arizmendiarietaren pentsamendua aztertu eta aurkezteko, besteak beste ohartu zirelako mugimendu kooperatibistak interesa sortzen zuela bai hemen eta bai munduan, eta, ondorioz, ezagutarazteko moduan landu behar zela euskal kooperatibismoaren buru-lana egin zuenaren pentsamendua, hark jatorriz modu ez-sistematikoan garatu zuelako. Arizmendiarietak modu bizi eta kaotikoan idazten zuen, han eta hemen langile zein herritarrei zuzendutako testu laburretan, egunerokotasunak jarritako gaietan kokatzen laguntzeko askotan. Azurmendiren egitekoa izan zen Arizmendiarietaren pentsamendua filosofia moduan antolatu eta aurkeztea.

Azkenik, liburu hori filosofiaren alorrean ere anomalotzat har genezake, gai abstraktu edo jasoak baino, gai lurtarrak lantzen direlako bertan, xehetasun eta konkrezio ikaragarriak. ‘Gizakiaz’ ere hitz egiten du, antropologia filosofiko bat iradokiz,

edo ‘mundu krisiaz’ edo ‘utopiaz’, jakina. Baina gai nagusia ‘lana’ da, eta ‘enpresa’: ekonomia, finantzaketa, antolaketa eta kudeaketa. Filosofian ez gaude lehorkeria horietara ohituta, eta Azurmendiren irakurleok ere ez gaude ohituta horrelako Azurmendi irakurtzera. Horiengatik guztiengatik, bat-batekoan harridura sortzen du liburuak.

Zentzu horretan, norbaitek pentsa dezake bigarren mailako lan batez ari garela, mandatua, konpromisoaz egin beharreko zerbait. Baina, irakurtzean, Azurmendi buru-belarri ageri da, sekulako lana egin duela. Berealdiko ikerketa lana dago hor.

Zer ikusi du bada Azurmendik Arizmendiarietarengan halako arreta eskaintzeko? Liburua ireki eta lehen orrian irakurtzen dugu, eskaintzaren azpian:

Geuk, geuretik eta geurez,
jaso beharko dugu
Euskal Herri maitea.

Arizmendiarieta ez da abertzalea

Ulertzeko, Arizmendiarietak ez du programa subiranista bat, edo subiranotasun nazionala ez dago bere helburuetan. Arizmendiarieta ez da abertzalea, ez behintzat ohiko zentzu politiko edo programatikoa. Beste tradizio politiko eta antropologiko batean kokatzen du bere burua: kristau-humanismo pertsonalista.

Txikitik handira, hiru maila edo kategoria analitiko bereizten dira Arizmendiarietaren idatzietan: pertsona, komunitatea eta mundua. Eta herriaz hitz egiten duenean, ‘herria’ Arrasate da, ez da nazioa. Jauzi egiten du, beraz, pertsonatik komunitatera eta hortik zuzenean mundura. ‘Komunitatea’ nahita anbigua da: batzuetan esan nahi du herria, Arrasate; bestetan enpresa, lantegia. Baina, hain zuzen, ‘nazioa’ ez erabiltzeko erabiltzen du komunitatea. Arizmendiarietak ez du nazio erreferentziarik egiten, ez duelako nazio proiekturik lantzen. Eta jakin ere ez dakigu zein den bere nazio erreferentziala, euskalduna izan litekeela sumatzen dugun arren.

Eta, hala ere, Azurmendik ikusi du zerbait baliotsua, ezinbestekoa, Arizmendiarietaren pentsamenduan.

Azurmendik behin eta berriz azpimarratzen du, idatzi zein elkarriketetan, Arizmendiarietaren interes lehena ez dagoela enpresan, edo kooperatibismoan. Hitzez hitz esaten du, Arizmendiarieta lehenengo gizakiaz arduratzen dela eta horren ondorioz iristen dela enpresa-eredu jakin bat proposatzera, kooperatibismoa.² Horregatik ere, Arizmendiarietaren pentsamendua lantzeko tesi-liburua ere bi bloketan banatu du, lehena pertsonari buruzkoa, eta bigarrena enpresari buruzkoa.

Ondorioz, Arizmendiarietaren proiektu eta esperientzia kooperatibista ezin da enpresara mugatu. Alderantziz, herri baten plano emantzipagarri guztiak landu nahi izan zituen Arizmendiarietak: lana, banketxea, zerbitzuak, hezkuntza, unibertsitatea, ikerketa eta abar.

Aipu honetan jasotzen da Arizmendiarietaren asmo kooperatibistaren motibazio-muina: «Aurrera egitea ez da gehiago eskuratzea, gehiago izatea baizik» (Arizmendiarieta 2013: 146). Gehiago izatea.³ Analisiaren jatorrian dago Euskal Herria

adin-txikiko herria dela oraindik. Eta kooperatibismoak lagun diezagukeela ‘peoi-arima’ horretatik ateratzen.

Nire hipotesia da Azurmendiri analisi edo diagnosi petral baina errealista hori interesatuko zaiola batik bat. Azurmendik argi ikusi du euskaldunak emantzipatzeko programa bat planteatzen duela Arizmendiarrietak. Ez euskaldun bezala askatzeko, Arizmendiarrietaren proiektuak ez duelako askatasun nazionala bilatzen, estatu independente bat jarriz eskakizunen erdigunean. Baizik eta euskaldunak emantzipatuz, pertsona autoaski gisa, bere kabuz pentsatzen, erabakiak hartzen eta beren bizitzaren gainean ardurak hartzen dituzten pertsona heldu moduan.

«Gehiago izatea» asmo zuen Arizmendiarrietak. Esan nahi jakinean: nor izatetik, norK izatera iristeko. Besteen erabakiak jaso beharrean, norberaK erabakitzeko. Eskean eta burumakur, esaneko eta pasibo aritu beharrean, eragiletza irabazteko. Lanean aurrena eta bizimoduan ondoren. Eta, nire ustez, asmo hori da hain zuzen Azurmendi intelektualki liluratu duena, Arizmendiarrietaren pentsamendua zuzentzen duen subjektu eraketa eta subjektibotasun sorkuntza hori, zeinak arrakasta izanez gero programa politiko abertzalea eutsiko lukeen era berean.

Nor izatetik norK izatera iritsi, lehenak. NorK izan politikoki nor izateko, bigarrenak. Esaldi bakarrera ekartzeko: noizbait burujabetza-merezidun izatera heltzeko, herri-garapenerako ezinbesteko indargarri gisa interesatuko zaio Azurmendiri Arizmendiarrietak bultzatutako mugimendu kooperatibista emantzipatzailea.

Arraza eta arrazoimena

Arizmendiarrietaren proposamena ulertzeko, frankismora bakarrik ez, atzeraxeago joatea komeni da: XIX. mendera. Nazio-estatuak eta nazionalismoak sortuko diren garaira, ondoren XX. mendean Arizmendiarrietak ulertuko dituen forman.

XIX. mendean, ohiko diskurtso bilakatuko dira arrazakeria edo nagusikeria nazionala. Zergatik? Herrien arteko harreman politiko asimetrikoen testuinguruan, kultura bihurtzen delako heldulekua posizio sozial eta juridiko azpiratuak justifikatzeko. Diskurtso nagusia liberal kutsukoa da. Alegia, oinarri antropologikoan gizaki guztiak berdin ‘razionalak’ eta berdin ‘askeak’ gabela ez da zalantzan jartzen. Euskaldunak, beltzak, indioak... gizaki razionalak direnik ez da zalantzan jartzen. Baina, nabaria denez, badira izan desberdinkeria sozial eta nazionalak franko, justifikatu beharrekoak. Eta, botere hegemonikotik horiei objektibo/natural itxura emateko, forma juridikoa hartzen dute.

Genero-bazterkeriak albo batera utzita, zeinak oraindik ere bereizketa ‘naturaletan’ justifikatzen diren, bestelako azpiratzeak eta bazterketak justifikatzeko arrazakeria da dispositibo ideologiko nagusia. Tesia hegemonikoa da: herrien arteko zapalkuntzak berezkoak-naturalak-biologikoak direlako daude justifikatuta. Baina pentsamenduz liberalak, ezin dute zuzenean ‘arrazoimena’ erabili mailaketak egiteko. Horregatik, aldatu egiten dute botere-banaketa justifikatzen duen irizpidea. Ez da zuzenean arrazoimena izango, arraza baizik.

Arrazaz hitz egitea ohikoa egin da XIX. mendean. Belarrira, biologiaz ariko balira bezala da, baina arrazen arteko bereizketa, batez ere, bereizketa kulturalak ezartzeko egiten da. Euskal kultura espainiarraren azpitik kokatzeko, adibidez. Arrazari buruzko hizketa, hortaz, batez ere bereizketa kulturalak naturalizatzeko (biologizatzeko) saiakera izan da. Hala, XIX. mendean kultura bihurtzen da gakoa, herria, hizkuntza eta ingurunea, goi-behe eskema justifikatzeko. Goi-kultura, botere zentroetan egiten dena, eta behe-kultura, herritar xeheek egiten dutena. Hegemonikoak ez diren kulturak (naturaz-biologiaz-arrazaz) gutxiago dira, eta, ondorioz, baztergarriak. Alegia, merezi dute izkina, euren leku naturala. Edo makila, gaizki portatzen badira.

Arrazakeria eta kultur balioa batera doaz. Lotu egiten dira zenbait arraza eta haien arrazoimen-defizita. Heinrich Leo, Joseph Gobineau, Alexis de Tocqueville edo Stewart Chamberlain bezalako garaiko nazionalista politiko sonatuek, bakoitzak bere herriaren alde, jakina, baina guztiek munduko herriak mailakatzea proposatzen dute. Arrazakerian aurkitu dute herrien arteko botere-desorekak berezkoak-naturalak-biologikoak direla esan eta objektiboki justifikatzeko diskurtso politikoa.

Hizkuntza aristoteliar zaharritua aldatuko dute eta, horren ordez, zientzia-hizkuntza itxuraz positibistagoa hartu, baina norabide eta ondorio bera dutenak. Garai horretan ere, zeharka, arrazoimena izango da berriz ere bereizkeria justifikatzeko irizpide nagusia, azkenean zera esaten delako, arraza batzuk besteak baino razionalagoak direla (berez, naturaz, jaiotzez, biologikoki). Arraza batzuk –kultura batzuk, nortasun batzuk– gobernatzeko aproposagoak dira (berez, naturaz, jaiotzez, biologikoki), gainerakoak gobernatuak izateko diren bezalaxe (berez, naturaz, jaiotzez, biologikoki).

XIX. mendeko pentsamendu liberal hegemonikoaren ikuspegia da, pentsamendu kontserbadore hegemonikoak ere beso zabalik onartzen duena: naturala da euskaldunak bertsolari-arlote boteregabeak izatea. Eta, era berean, naturala da Espainiak gobernatzea bertsolari-arloteen euskal lurraldeak. Naturala eta, jakina, euskaldunontzat ona, gainera.

Ortega Gasset, arrazoizko azpiratze liberala

Nazionalismo arrazisten adibide ezagun eta paradigmatico horiez gain (Heinrich Leo, Joseph Gobineau, Alexis de Tocqueville edo Stewart Chamberlain), joera horren eragin zabala ondoen jasotzeko, agian egokiena da Ortega Gasset moduko filosofo liberal bat irakurtzea, arrazakeriatik urrutik kokatu ohi dena, gertu-gertukoa dugun azterketa bat egiten. Azurmendik (2006: 193-194) Ortegarari buruz idatzitakoaz baliatuko naiz, horrek dagoeneko egina duelako Ortegaren maskara-kentze ariketa:

«Ser vasco es, sin más, una renuncia nativa a la expresión verbal. El misterioso pueblo vascongado posee un idioma elemental que apenas sirve para nombrar las cosas materiales, y es por completo inepto para expresar la fluencia fugitiva de la vida interior», idatzi du Ortega-k 'Los hermanos Zubiaurre' aurkezpen testutxoan. Hori ez da Unamuno-ren teoria linguistikoen jarraipena soilik. Arraza ez indoeuropar guztien gauzeza da kulturarako, pentsamendu abstrakturako. Batzuetan euskaldunen laudoriotan ari dela ematen du (eta ari da, nolabait): «No hay tierra en España más cuidadosamente labrada, ni más limpias aldeas, ni ciudades mejor urbanizadas. El vasco acepta rápidamente los inventos mecánicos [ez zientifiko edo filosofikoak!] de la moderna civilización; pero, a la vez, conserva irreductible en su pecho el tesoro de viejísimas normas religiosas y

políticas. Yo no creo que exista en Europa un pueblo de más acendrada moralidad. Rectilíneo de alma como de rostro, el vasco es una de las más nobles variaciones que en Occidente ha dejado la voluble planta de Adán». Ongi arakatuta, gorazarrearen azpian juzgu ezabaketari bat ezkututzen da: horiek esklabo eta morroien bertuteak dira.

Ortegak euskaldunak, arraza gisa, gizaki razional gisa ikusten gintuen, baina razional izateko euskal modua, morroi bertutetsuen erakoa dela begi-bistakotzat emanik. Arrazagatik mendeko izatera kondenatuak, esklabo eta morroienak tokatu zaizkigulako gure bertuteak, jaiotzetikoak direnak hain zuzen kulturalak direlako. Hori gure natura (kulturala) eta hori gure lekua Espainian. Kosmopolis aristotelikoaren bertsio hispanoa, prosa liberal gozoan.

Azurmendik Ortegaren pentsamenduan patroï hierarkiko bat detektatu du, XIX. eta XX. mendeetan hain ohikoa izango dena, eta guri oraindik orain hain ezagun egiten zaigun hotsa duena:

Arraza konkistatzaileak daude, gudariak, eta herri konkistatuak, azpiratuak, baztertuak: herri xume laboraria, sehia. Txinatarra, andaluziarra, «son culturas campesinas». Andaluza nekazari arraza da, aurpegiko hazpegietan beretan ezagun du; euskalduna, «esta raza, rural y marinera, que se aferra a sus costumbres y sus usos con sin par tenacidad» – ‘historia gabeko’ jendea (beste herrien zerbitzura egotekoak Izpiritu unibertsalaren historian). Euskal arraza ez da indoeuroparra, ez dauka pentsamendurik. Arraza andaluza ez da indoeuroparra, haren jarrera bizitzan «ideal vegetativo» hutsa da [...] historiaren filosofia orokor bat da, Andaluziako adibidean entseatzeko dena. Herri prehistoriko marjinetuen, jopu herrien teoria. (*Ibid.*: 195-196)

Agidanez, pentsamendu liberalak ere XIX. eta XX. mendeetan «jopu herrien teoria» forma hartu du. Diskurtso arrazista gordinen loraldi horretan, ez dago arrazista gordina izan beharrik herriak azpiratzea justifikatzeko. Oraindik ere ohikoena da pentsatzea herri batzuek azpiraturik jarraitu behar dutela, tutore beharrez, bigarren mailako hiritartasunetan baztertuta, metropolien zerbitzura, ez dutelako pentsamendurik batere, ez kulturarik, ez ekarpen zibilizatzaile gailenik. Euren kulturak kaltetzen ditu, eta morrontzarako hain egoki egiten. Tutore on bat behar dute: gu, liberalak.

Eta Ortegaren iritziz, eta iritzi orokorra da hori Espainian, euskaldunak horrelako herri bat gara, adin-txikikoa, tutore beharra duena, ez dena bere kabuz pentsatzeko eta erabakiak hartzeko gai.

Oraindik ere esaten dugunean, «euskaldunak gai gara gure kabuz gure bidea hartzeko, ez gara adin-txikikoak inoren tutoretza beharrik izateko», ideia simple horrek hautsak arrotzen ditu, eta pentsamendu hegemonikoak altxatu duen zentzu komunaren horma zuria topatzen du.

Taylorismo frankista eta Arizmendiarrietaren kooperatibismoa

Sakon aztertu du Azurmendik Ortegaren pentsamendua eta oro har Espainiako pentsamendu liberala, eta erakutsi nola ulertzen gaituzten haur-herri gisa. Baina hala da? Adin-txikiko moduan portatzen gara herri bezala?

Eta galdera horrek ez du erantzun errazik. Gustatuko litzaiguke esatea ezetz, helduak garela, emantzipatuak, gure etorkizunaren ardura hartzeko gai. Eta arrazoia kendu liberalei edo kontserbadoreei. Baina agian analisisa konplexuagoa da. Eta horrek ez liguke harritu behar, azpiratze prozesuek kognitiboki eta jokabide aldetik zein ondorio izaten dituzten aztertzen badugu.

Zentzu horretan ulertzen dut Azurmendik Arizmendiarrietaren pentsamenduari ematen dion balioa, eta azken horretaz egiten duen erabilera. Uste dut horregatik interesatu zaiola hainbeste Azurmendiri frankismoko fabriketako langileentzat Arizmendiarrieta filosofo kooperatibistak egiten zuen analisisa eta proposamena.

Arizmendiarrietak eraiki duen pentsamendu kooperatibistaren erro filosofikoak honakoak dira, Azurmendiren iritziz: euskal tradizio sozialetik datorren lanaren etika, filosofia pertsonalista, hauspo hegeliar-marxista eta lanaren kristau teologia (Azurmendi 1984: 194). Zuzen irakurtzen bada, berehala ohartzen gara Arizmendiarrietaren proposamen kooperatibistaren asmoa ez zela soilik izan langileen bizi baldintzak hobetzea, langileak eta herria heltzea baizik. Eta, esan ere, horrela esaten du, argi eta garbi:

Kulturagabe izateak eramaten du proletarioa gutxiago dela pentsatzera, eta zenbaitetan ordaina bortxan bilatzen du. Bestalde, proletarioak hainbat eskubide aldarrikatzeak, gizaki guztien berdintasuna eta duintasuna aitortua izan dadin eskatzen, ez du ekarri espero izandako erantzunik, langileriaren prestakuntza intelektual eta moral faltak, euren interesak euren kabuz administratzeko gaitasun faltak, gutxiengo makur eta azeriaren biktima egin dituelako. Hala eta guztiz ere, gure komunitateko gizon gehien-gehienak komunitateko kide moduan izaki pasibo hutsak dira: hobeto esanda, ez da lortzen masa herri antolatu eta diziplinatua bihurtzea. Eta ez da onartzekoa populazioaren gehiengo zabalak hilarteko adintxikiko izaera izatea. (Arizmendiarrieta, in *ibid.*: 364-365)⁴

Adin-txikikotasunetik ateratzea, gutxiengo batek mendean gehiago har ez ditzan. Alegia, ondo interpretatuta, Arizmendiarrietaren proposamen kooperatibista zuzenean kontrajartzen zaio liberalismoan gordetako arrazakeria kulturalari. Egoera horretan harrapatutako langileria emantzipatzeko programa praktikoa da Arizmendiarrietaren kooperatibismoa.

Egoeraren diagnosi hori da abiapuntua. Arizmendiarrietak behin eta berriz errepikatzen du adin-txikikotzat hartzen zirela langileak fabrika frankistetan, nagusia jauntxo baino gehiago zelako, eskubide guztien jabe. Baita langileen jabe ere, ia zentzu literal batean.

Zein kapitalista edo nagusik ezagutzen ditu [bere langileak] anaia moduan –anaiak izan badiren arren–? Anaiatzat hartuko balitu, aita beraren seme, zori eta oinordetzan bat direnak, zein kontzientziarekin harrapatuko luke guztia beretzat? (Arizmendiarrieta, in *ibid.*: 59-60)⁵

Errealismo asko eta apaindura gutxi dago diagnosi horretan. Abertzaletasun sabinianoak itsutu gabeko euskal langileak deskribatzen ditu Arizmendiarrietak. Ez ditu langileak ilustratu bihurtzen, begi-bistakoa zaiolako kultura gutxiren jabe direla langileak, eta horrek zaugarri egiten dituela mendean jarrai dezaten.

Hori da egoera eta kooperatibismoa garabidea. Egoera horretatik emantzipatu ahal izateko, Arizmendiarrietak bie eman zien garrantzia, lanaren jabe egiteari bezainbeste langileen hezkuntzari. Langileek euren buruak formatu behar dituzte, euren kabuz pentsatzera iristeko, duintzeko. Baldintza materialak hobetzea ez da nahikoa, Arizmendiarrietaren iritziz, gaitasun intelektualak eta moralak ere garatu behar direlako nahitaez, langileak adin-txikikokeriatik atera nahi badira. Azurmendik ere horrela ulertzen zuen:

Arizmendiarrietak irudikatzen duen ordena berri horrek, zeinetan langile-klaseak bere egiten dituen ardurak guztiak, euren ekimenak antolatzen dizkieten buru arrotzak bazterrean utzita, heziketa bi norabidetan ematea eskatzen du: eraldaketa morala eta prestakuntza teknikoa. (*Ibid.*: 188)⁶

Azken batez, hor ageri da Arizmendiarrietaren proiektu kooperatiboaren funtsa: lanaz jabetu, buruaz jabetzeko. Eta ageriko egiten Azurmendiren irakurketa: buruaz jabetu, burujabetzeko.

Helburua herria helduarora laguntzea da, horretarako beharrezko baldintzak sortuta. Kooperatibismoaren bitartez, lanaren eremuan ardurak hartuta eta ardurak hartzen ohituta, herritarrak heltzea, herria heldutasunerantz norabideratzea, adin-txikikokeriatik ateratzeko. Langile frankista, esanekoa, burumakurra, beldurtua, mendekoa... emantzipatzea, askatasun ekonomikoa lortuta aurrena eta heldutasun pertsonalera iritsita ondoren.

Azurmendiren pasarte batzuk ekarrita, agian hobeto ulertzen da Arizmendiarrietaren helburua nola formulatzen duen, eta zergatik egiten zaion hain erakargarri:

Pertsonaren baitako aberastasun horrek lanean aurkitzen du zerbitzurako, askatasunerako eta elkartasunerako tresna dinamikoena. Lanean aurkitu dezakegu, giza elkartasunez blaitua eta bizia den lanean, eta heziketa askatzailearen laguntza izanda, giza duintasuna berreskuratzeko euste-puntua. Hortxe, beraz, askatuko gaituen hirukotea: hezkuntza kooperatiboa, elkartasun askea, lan autoerrealizatzailea. (*Ibid.*: 30)⁷

Arizmendiarrietak ez ditu langileak lokagabetu nahi izan: langileek euren burua lokagabetu dezaten nahi izan du. (*Ibid.*: 173)⁸

Bazkide kooperatibistak langile eredugarria izan behar du, eta bere lana ondo bete, ihardukiko du Arizmendiarrietak. Zergatik? Gizaki eta herritar moduan bere heldutasuna frogatzeko. (*Ibid.*: 190)⁹

Arizmendiarrietak gustuko zuen hitz jokoa ere ekar daiteke hona: euskal kooperatibismoa ez da hezkuntzaz baliatzen den mugimendu ekonomikoa, baizik eta alderantziz, «un movimiento educativo que utilizó la acción económica» (Arizmendiarrietak, in *ibid.*: 450).

Batera doaz langilearen behar ekonomikoa eta hezkuntza beharra; baina lehentasuna, kooperatibismoaren lehentasuna, langileak helduarora eramatea da, langileok mendean har ez ditzaten. Langilea enpresari bilakatzea proposatzen du, bere buruaren jabe izan dadin, bere lanaren jabe, askatasunez ekiteko gai izan dadin.¹⁰ Buru argitasun faltagatik inoren mende ez erortzeko gehiago inoiz.

Bukatzeko

Herria emantzipatzea, subiranotasun-merezidun izateko. Irakurri berriz Azurmendiren liburuko hasierako hitzak:

Geuk, geuretik eta geurez,
jaso beharko dugu
Euskal Herri maitea.

Agian orain hobeto ulertzen da zergatik interesatu zaion Azurmendiri hainbeste Arizmendiarietaren pentsamendua. Euskal Herria, herri xehea, langileria, frankismoko adin-txikikokeriatik ateratzeko programa errealista eta pragmatikoa jarri zuelako martxan Arizmendiarietak, egiten ari zenaren kontzientzia osoz. Eta ikuspegi abertzale batetik, heltze prozesu horiek berebiziko garrantzia dute burujabetza prozesuetan. Merezidun garela erakusteko, hori ukatzen digutenen aurrean.

Jon Sarasuak esana du: «*Autoeraketa prozesuak heltze prozesuak dira*». Nago Azurmendik ere autoeraketa emantzipatzaile gisa ulertu duela kooperatibismoa, noizbait Euskal Herria politikoki ere burujabetzeko ibilbidean.

Oharrak

1. Artikulu hau PRAXIS ikerketa talde kontsolidatuaren emaitza da, Eusko Jaurlaritzak (IT1205-19) eta UPV/EHUK (PPGA19/23) finantzatua.
2. «Kooperatibista baino lehen, Arizmendiarieta pertsonalista izan da; enpresa-eredua formulatu aurretik dago pertsonari buruzko bere filosofia. [...] Bere enpresa-eredua, mundu guztian ezaguna egin duena, filosofia horren ondorioa da» (Azurmendi 1984: 23).
3. Azurmendik Maritain eta Mounier teologo kristau pertsonalisten eragina ikusten du gizakiaren ikuspegi horretan: «La corriente personalista se coloca decididamente en la línea del humanismo trascendente, del hombre que supera al hombre, supera por lo mismo los límites de su voluntad y de la propia razón» (Azurmendi 1984: 182).
4. «La falta de cultura provoca en la mentalidad de los proletarios un sentimiento de inferioridad, cuya revancha encuentra muchas veces en la violencia. Por otra parte, la proclamación de muchos derechos de los proletarios, proclamación motivada por el noble propósito de querer reconocer la igualdad común de todos los hombres y la dignidad humana, no ha surtido los saludables efectos que eran de esperar, puesto que la falta de preparación intelectual y moral de los mismos para administrar por sí mismos sus propios intereses los ha hecho víctimas de una minoría de desaprensivos y de audaces. A pesar de todo, la inmensa masa de hombres de nuestra comunidad son seres totalmente pasivos como miembros de la comunidad: mejor dicho, la masa no acaba de transformarse en pueblo organizado y disciplinado. Y no está bien que la inmensa mayoría de una población tenga siempre el carácter de menores de edad vitalicios».
5. «¿Qué capitalista o señor los considera (a sus obreros) como hermanos –como realmente son–, pues si los considerada como tales, hijos de un mismo padre, partícipes de la misma herencia y de la misma suerte común, con qué conciencia se llevaría él todo lo que puede?».
6. «Un nuevo orden concebido tal como lo hace Arizmendiarieta, en el que la clase trabajadora haya de asumir plenamente sus responsabilidades, prescindiendo de dirigentes ajenos que organicen sus

- actividades, presupone una doble acción educativa: de transformación moral y de capacitación técnica».
7. «Esta interior densidad comunitaria de la persona encuentra en el trabajo su más dinámico instrumento de servicio, libertad y solidaridad. En el trabajo, poseído y vivido en solidaridad humana, podemos hallar, con el soporte de una educación emancipadora, el punto de apoyo con que rescatar la dignidad del hombre. Hé ahí, pues, la trilogía que nos salva: Educación cooperativa, Solidaridad libre, Trabajo autorrealizador».
 8. «Arizmendiarieta no ha querido emancipar a los trabajadores: ha querido que los trabajadores se emancipen».
 9. «El cooperativista debe ser un trabajador ejemplar y realizar bien su trabajo, replicará Arizmendiarieta en contrapunto. ¿Por qué? Por demostrar su madurez como hombre y como ciudadano».
 10. Ohar bat hemen, argitzeko eta errazkeriatan ez erortzeko: inork mendean ez hartzeak ez du esan nahi ordezkari-tza ukatuko duenik, edo aginte egitura bat behar ez denik. Mendean ez egoteak ez du esan nahi obeditu behar ez denik. Alderantziz, langilearen heldutasunak, hain zuzen, berarekin dakar ordezkari- eta arduradunen autoritatea aitortzea (Arizmendiarieta, in *ibid.*: 507). Kooperatiban burujabetza lan-komunitate antolatuaren eskutik datorrelako nahitaez.

Bibliografia

- Arizmendiarieta, Jose Maria (2013): *Gogoetak*, Loiu eta Arrasate, Otxalora eta Emun.
- Azurmendi, Joxe (1984): *El hombre cooperativo. Pensamiento de Arizmendiarieta*, Donostia, Lan Kide Aurrezkoa.
- (2006): *Espainiaren arimaz*, Donostia, Elkarlanean.

JAKIN
Martin Ugalde Kultur Parkea
Gudarien etorbidea, 29
20140 ANDOAIN
943 21 80 92
jakin@jakin.eus
www.jakin.eus